

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

Facultatea de Drept

SESIUNEA DE COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE 2010-2011

- SECȚIUNEA DREPT CIVIL -

TEMA LUCRĂRII:

BUNA-CREDINȚĂ ÎN MATERIA CONTRACTELOR

LA BONNE FOI DANS LE CONTRACTS

GOOD FAITH IN CONTRACTS

Student: ANA-MARIA UDRIȘTE

An: II

Seria: II

Grupa: 210

Student: SEBASTIAN-MIHAI DRUMARU

An: II

Seria: III

Grupa: 214

Coordonator:

Lector univ. dr. ADRIANA ALMĂȘAN

Rezumat

Lucrarea de față încearcă să lămurească una din controversele și problematicile curente ale dreptului civil, și anume reglementarea bunei-credințe în materia contractelor, căutând să răspundă la întrebarea: ce anume este buna-credință? Este buna-credință un element al dreptului pur sau face parte din larga sferă a moralității?

Totodată, textul face referire și la efectele pe care buna-credință este susceptibilă a le produce. Poate buna-credință să înlăture total răspunderea sau doar parțial? Care sunt criteriile după care o persoană este considerată a fi acționat cu bună-credință sau cu rea-credință?

La toate aceste întrebări s-a încercat a se răspunde prin prezenta lucrare, sperând să aducă un plus de lumină asupra unei chestiuni veșnic de actualitate, văzută atât din prisma Codul Civil în vigoare, cât și din aceea a Noului Cod Civil, care va intra în vigoare în 2011.

Cuvinte-cheie: *bună-credință; bonus pater familias; contracte; moralitate; echitate*

Summary

The current thesis tries to account for one of the most controversial problems of the present time in Civil Law, which is the regulation of good faith in contracts. Its final aim is trying to offer an answer to the eternal question: what exactly is good faith? Is good faith an element of pure law or is it a part of morality?

On the same time, the following text refers to the possible effects of good faith. Is good faith capable of exonerating charge totally or just partially? What are the criteria for categorizing a person to have acted with good faith or not?

All these questions were tried to be answered in this study. We hope we were able to enlighten some of the aspects of good faith, regarded from the perspective of the actual Civil Law, as well as from the point of view of the New Civil Law, which is to become effective in 2011.

Key-words: *good faith; bonus pater familias; contracts; morality; equity*

Résumé

Cet article tente de clarifier l'une des controverses et des enjeux actuels de droit civil, à savoir les règles de la bonne foi en droit des contrats, en cherchant à répondre à la question : qu'est-ce que c'est la bonne foi ? Est-ce que la bonne foi est un élément de pur droit, ou est-ce qu'elle fait partie du vaste champ de la morale ?

Eu outre, le texte fait référence aussi aux effets que la bonne foi est susceptible de produire. Est-ce que la bonne foi peut écarter responsabilité totalement ou partiellement? Quels sont les critères selon lesquels une personne est considérée comme ayant agi avec bonne foi ou avec mauvaise foi?

On a essayé de répondre dans le présent article à tous ces questions, dans l'espoir d'apporter un éclairage supplémentaire sur un des aspects toujours d'actualité, vu à la fois aux termes du Code civil en vigueur, et aussi à la lumière du nouveau Code civil, qui entrera en vigueur en 2011.

Mots- clé : *la bonne fois ; bonus pater familias ; les contrats ; la morale ; l'équité*

INTRODUCERE

Conform art. 1898 alin. (1) din Codul Civil, buna-credință este definită ca fiind *“credința posesorului că, cel de la care a dobândit imobilul, avea toate însușirile cerute de lege spre a-i putea transmite proprietatea”*.

Însa, având în vedere că această definiție este oarecum imprecisă și neclară, ar trebui să facem o incursiune în timpuri mai vechi, cu scopul de a încerca delimitarea acestui concept atât de controversat astăzi.

Conform unui text atribuit jurisconsultului clasic Ulpian, - *“Juris praecepta sunt haec: honeste vivere alterum non laedere suum cuique tribuere”* (Principiile dreptului sunt acestea: a trăi în mod onorabil, a nu vătăma pe altul, a da fiecăruia ce este al său). În acest text, dreptul se confundă cu morală, deoarece primul principiu ține de domeniul moralei, iar următoarele două țin de domeniul dreptului.¹

Dreptul a apărut ca o necesitate de a reglementa relațiile sociale existente între membrii unei comunități. La început, întregul sistem de Drept era bazat pe morală, ca fiind unicul izvor al acestor legiuri, întrucât normele apăreau ca urmare a necesității de a restabili ordinea socială vătămată prin încălcarea moralității.

Dacă la început nu se făcea distincția între Drept, Moralitate și Religie, pe măsură ce timpul a trecut, lucrurile au evoluat și au dat naștere unor sisteme de Drept. Astăzi regăsim sisteme în care dreptul nu s-a desprins de religie, ci este puternic influențat de aceasta, precum sistemul arab, și sisteme în care dreptul se bazează într-o oarecare măsură pe morală, așa cum este sistemul englez, denumit *“common-law”*, sistem bazat pe jurisprudență. Trebuie să amintim că influența jurisprudenței își are rădăcinile în dreptul roman, unde a jucat un rol important ca izvor de Drept, dreptul pretorian - care conținea soluții creatoare ale pretorului - constituind o importantă sursă de creare a unor norme și a unor instituții ale dreptului roman.

Sistemul de drept românesc este adeptul distincției între drept, morală și religie. Cu toate acestea, deși avem un sistem ce nu se bazează pe precedente, excepțiile de neconstituționalitate pronunțate de Curtea Constituțională au efect *“erga omnes”* și nu *“inter partes litigantes”*, urmând ca un text de lege, odată declarat neconstituțional, să nu mai poată face obiectul unei asemenea sesizări. Mai mult, Înalta Curte de Casație și Justiție se poate pronunța definitiv asupra chestiunilor de drept care au primit o soluționare diferită din partea instanțelor judecătorești în recurs, aceste decizii având și ele caracter obligatoriu.

Pentru a susține afirmația de mai sus, putem vedea că regăsim în dreptul nostru elemente care se referă la echitate, bună-credință, morală și obicei. Acesta din urmă se poate regăsi în mod expres în articolele: 584, 600,607, 970, 1351, 156, 1443 etc, din care menționăm, cu titlu de exemplu, art. 548: *“Uzfructuarul este obligat, în cursul folosinței sale, la toate sarcinile anuale ale fondului, precum contribuțiunile și altele ce după obicei sunt considerate ca sarcine ale fructelor”*.

Astfel, putem conchide că dreptul este rezultatul unei necesități a oamenilor, menit a reglementa relații sociale dintre aceștia. Pentru a da naștere unei societăți ce se află în armonie, în echilibru, s-au creat norme general acceptate de societate, care în timp se modifică, adaptându-se necesităților vremii. Deși de-a lungul timpului, normele, care la început erau marcate de o puternică influență morală și religioasă, încearcă să elimine aceste elemente, se poate observa că totuși acestea nu pot fi înlăturate în totalitate, întrucât am ajunge în situația în care ar fi damnat omul ca simplă entitate, și nu omul individualizat, distinct de ceilalți asemeni lui prin diferite calități, însușiri, acțiuni.

Astfel spus, buna-credință este o urmă abia perceptibilă a trecutului, a dreptului primitiv, în care societatea își fonda regulile de drept pe moralitate. Precum afirma și G. Vallet, *“datorită buneicredinței, a cărei influență se exercită cu atâta putere în viața socială, un popor se bucură de o civilizație mai perfectă”*. Această afirmație puternică relevă un concept ideal al dreptului, în care

¹ Emil Molcut, Drept Privat Roman, editia 2007, pagina 5

toți indivizii s-ar conforma de bună-voie normelor existente și și-ar executa obligațiile și exercita drepturile civile conform bunei-credințe, dând astfel naștere unei societăți perfecte.

Și astăzi, deși a trecut atâta timp de când a fost clamată, definiția bunei-credințe aparținând lui Cicero își găsește aplicabilitatea în toate instanțele dreptului civil, și anume "*sinceritate în cuvinte (veritas) și fidelitate (constantia)*".

Buna-credință este ridicată la nivel de principiu, conturându-se în adagiul latin "*pacta sunt servanda*", de unde și concluzia că noțiunea de bună-credință se află la graniță dintre drept și moralitate, neputând fi bine delimitată. În ceea ce privește contractele, principiul *pacta sunt servanda* nu poate fi fundamentat numai pe cerințele morale ale respectării cuvântului dat ori pe cerințele juridice ale respectării voințelor individuale exprimate, ci se înscrie în rândul cerințelor societății înseși, cerințe întărite cu puterea pe care dreptul le-o conferă.²

Teoriile dezvoltate în literatura juridică pentru definirea bunei-credințe

a. Teoria regimului derogatoriu de la "dreptul strict"

Această teorie susține în esență că buna-credință constituie o excepție de la regulile dreptului comun, adică acel "drept strict", afirmându-se că dreptul strict este cel care trebuie în principiu aplicat, iar buna-credință sau rea-credință sunt simple excepții sau derogări de la acesta.

b. Teoria tripartită

Conține trei aspecte (de unde îi vine și numele) esențiale pentru definirea conceptului de bună-credință și anume:

- buna-credință este vecină cu echitatea
- buna-credință se fondează pe ideea generală de loialitate în relațiile contractuale. Ea este prezentată ca fiind antiteza dolului și a violenței la încheierea convențiilor și ar cuprinde intenția comună a părților legată de scopul ce și l-au propus la încheierea convenției
- buna-credință rezida în convingerea eronată în care se află o persoană, datorită unui defect al dreptului subiectiv sau unei reguli obiective de drept

c. Teoria bipartită

Această teorie relevă două aspecte ale bunei-credințe:

- ***Buna-credință obiectivă***, care este sinonimă cu loialitatea apreciată în mod obiectiv și este necesară la încheierea convențiilor. Existența acesteia este necesară atât la încheierea, cât și la executarea convențiilor și se opune astfel dolului sau fraudei. Precum afirma R. Vouin, prin această formă a bunei-credințe "*judcătorul interpretează convenția pentru a-i atenua rigoarea sau pentru a-i face aplicabile circumstanțe noi*".³
- ***Buna-credință subiectivă*** este credința eronată, sinceritatea, antiteză a disimulării și minciunii. Aceasta se sprijină într-un număr destul de mare de cazuri pe situații aparente, care alcătuiesc ceea ce a fost denumită în dreptul civil "teoria aparenței". Precum a afirmat R. Vouin în opera "*La bonne foi*", "*această credință se apreciază totuși în mod obiectiv, prin comparație cu << bonus vir >>, având astfel un caracter creator*".

d. Teoria unității conceptului de bună-credință

S-a arătat în doctrina că "*noțiunea de bună-credință este, în același timp, complexă și unică*", fiind, în același timp "*o noțiune cuprinzătoare și vie care leagă în mod profund dreptul de psihologie și mai ales de morală*". Astfel, buna-credință cuprinde "*concepte psihologice de intenție și de credință*", "*fiind trecută din domeniul moralei în acela al dreptului, îmbrăcând caracterul de principiu juridic*".⁴

² Constantin Stănescu, Corneliu Birsan, *Drept Civil – Teoria generală a obligațiilor*, editia 2008, pagina 58

³ Robert Vouin – *La bonne foi*, pagina 34

⁴ Francois Gorphe, *Le principe de la bonne foi*, paginile 14-15

e. Teoria bunei-credințe ca normă cu caracter general în dreptul nostru

În literatura noastră juridică, deși s-a susținut că în Codul Civil român (inspirat după exemplul Codului Napoleon), nu este consacrat principiul bunei-credințe ca normă generală de drept, ci sunt prevăzute expres numai situații în care este necesară existența acesteia, buna-credință "înfățișează, în prezent, fondul juridic pe care se profilează recunoașterea, în general, a tuturor drepturilor civile". Ca domenii ale necesității existenței bunei-credințe, putem aminti, cu titlu de exemplu, încheierea convențiilor (art. 970 C.Civ) sau validitatea dobândirii unui drept.⁵

Buna-credință în materia contractelor

"Contractul sau convenția este acordul între două sau mai multe voințe cu scopul de a produce efect juridic, adică de a crea, a transmite, a modifica sau a stinge un drept."⁶

Definiția enunțată în Tratatul de Drept Civil Român, se apropie foarte mult de cea enunțată și de legiuitor în Codul Civil, care, în art. 942 ne oferă următoarea definiție: "Contractul este acordul între două sau mai multe persoane spre a constitui sau a stinge între dânșii un raport juridic."

O primă analiză asupra contractelor este aceea în privința **formării și validității contractelor**, care trebuie să respecte următoarele condiții dispuse prin intermediul art. 948 C.Civ:

1. Capacitatea de a contracta;
2. Consimțământul valabil al părții care se obligă;
3. Un obiect determinat;
4. O cauză licită

În realitate, legea confundă condițiile de *formare* și condițiile de *existență* a contractului, cu simplele condiții de *validitate*.

Asfel, putem distinge între **condițiile de formare și de existență ale contractului**, singurele esențiale, în lipsa cărora contractul nu poate lua ființă, fiind lovit de nulitate absolută: existența unui consimțământ; un obiect determinat; o cauză licită, **și condițiile de validitate ale contractului**, care nu sunt esențiale, în lipsa cărora contractul totuși există, dar nu poate produce efecte juridice normale: capacitatea de a contracta; consimțământul și viciile sale; obiectul; cauza. În lipsa acestora din urmă, nu poate fi invocată decât o nulitate relativă.

Astfel, problema în care buna-credință este relevantă în formarea și existența contractului se regăsește, în primul rând, în privința viciilor de consimțământ, în special în cazul **violenței și a dolului**, de care ne vom ocupa în detaliu.

Buna-credință la încheierea contractelor

Conform art. 972 din Codul Civil, interpretat prin prisma principiului "*Pacta sunt servanda*", putem conchide că, referitor la contracte, acestea trebuie încheiate și executate cu bună-credință, aceasta fiind un element important, ce influențează conduita oamenilor.

Loialitatea, ca element principal la încheierea contractelor cu bună-credință

Loialitatea este definită ca o valoare morală constantă în observarea riguroasă a îndatoririlor și respectarea unei conduite drepte care conduc la încrederea reciprocă între oameni. Loialitatea este un element al bunei-credințe care se convertește pe plan juridic în **acea intenție dreaptă a subiectului de drept atunci când urmează a se încheia un raport juridic concret**.

Părțile, indiferent că vorbim de contracte bilaterale sau multilaterale, trebuie să acționeze cu loialitate una față de cealaltă, cu intenție dreaptă, fără niciun gând ascuns, fără acțiuni viclene și fără a avea reticențe cu privire la elementele esențiale ale contractului.

⁵ Petre Anca și Maria-Ioana Eremia, *Efectele juridice ale bunei-credințe în dreptul civil*, pagina 31.

⁶ C. Hamangiu, I. Rossetti-Balacescu, Al. Boicoianu, *Tratat de Drept Civil Român*, pagina vol. I, pagina 85

Loialitatea este prezentă prin obligația părților de a se informa reciproc cu ocazia încheierii contractului, adică de a prezenta toate datele și elementele necesare pentru încheierea în bune condiții a contractului.

Obligația de informare există atât asupra obligațiilor care se nasc față de cealaltă parte, cât și asupra faptelor pe care partea are interesul să le cunoască pentru a acționa în consecință. Buna-credință, privind la obligația de informare, apare mai puternic în momentul în care se comanda executarea unei lucrări sau a unui anumit bun. Ascunderea cu intenție a caracteristicilor sau a sortimentelor materialelor chiar la încheierea contractului, pentru ca ulterior ele să nu fie introduse în lucrare, ci înlocuite cu altele – deși acea lucrare impunea în mod obligatoriu folosirea unui anumit tip de material – dovedește reaua-credință.

Dolul

Dolul, ca viciu de consimțământ

Se numește dol orice *manoperă frauduloasă, adică orice mijloc viclean întrebuințat pentru a înșela pe o parte contractantă cu ocazia încheierii unui contract.*

Dolul nu poate constitui un viciu de consimțământ și nu poate atrage anularea contractului decât dacă este de o oarecare gravitate. Astfel, se poate spune că dolul nu constituie viciu de consimțământ și cauză de anulare a contractului decât atunci când el a fost determinant pentru încheierea contractului, adică partea nu ar fi contractat în cazul în care ar fi cunoscut erorile ascunse prin dol (art. 960 C.Civ.).

Nu orice manoperă frauduloasă atrage nulitatea și, în același timp există situații în care simpla minciună constituie dol, după cum aceasta a avut, sau nu, un efect determinat asupra exprimării consimțământului de către cealaltă parte. Cu titlu de exemplu, în primul caz, simpla laudare a mărfii de către comerciant sau declarația minorului că este major și capabil de a contracta, nu constituie dol. În cel de-al doilea caz, cu titlu de exemplu, dacă un cumpărător a insistat asupra calității unui bun, iar vânzătorul a susținut că aceasta există, când în realitate nu era adevărat, constituie dol.

Dolul este anterior - chiar și numai cu o clipă - încheierii actului, și nu subsequent acestuia, fiind esențial pentru obținerea consimțământului. În această situație regăsim o eroare provocată prin intenția răuvoitoare a celeilalte părți. În doctrina s-a afirmat că "*dacă inducerea în eroare a fost provocată cu bună-credință, fără nicio urma de intenție în acest sens, nu există dol*", în acest caz neafându-ne în prezența relei-credințe, deoarece reaua-credință este produsul dolului. Pe scurt, dolul, atât cel ca viciu de consimțământ, cât și cel delictiv, au în comun intenția rău-voitoare, care urmărește producerea unor pagube prin manopere dolosive. Astfel, regăsim violarea intenției drepte, a loialității sau a bune-credințe.

Când vorbim de dol ca viciu de consimțământ, este evident că acesta joacă un rol extrem de important în domeniul contractării, întrucât, este "*evident că, fără aceste masinații, cealaltă parte n-ar fi contractat*" (art. 960 C.Civ). Altfel spus, interpretând articolul din Codul Civil, dolul trebuie să îndeplinească două aspecte: în primul rând, să fi provocat o reprezentare inexactă asupra realității în legătură cu un element esențial, iar în al doilea rând, dolul trebuie să fi jucat un rol determinant în nașterea acestei reprezentări inexacte.

Dolul, delict civil

Dacă dolul ca viciu de consimțământ, atrage doar nulitatea relativă, dolul ca delict civil are ca efect, pe lângă declararea nulității contractului, obligarea persoanei responsabile de manoperele viclene la plata daunelor. În cazul erorii provocate prin dol, nulitatea va putea fi pronunțată și pentru elemente străine contractului, însă întreaga răspundere revine celeilalte părți care a provocat dolul cu rea-credință.

Totuși, dacă această parte este străina de manoperele viclene ale terțului, nu există niciun motiv ca ea, fiind de totală bună-credință, să sufere prin anularea contractului, mai ales dacă nu au existat prejudicii ca urmare a dolului terțului.

Iată deci cum buna-credință poate constitui temei pentru exonerare răspunderii în cazul erorii.

Reticența, ca formă a dolului

Reticența este un fapt care constă în a nu spune ceva, adică constituie o abținere. Însă această tăcere, care este de natură voluntară, este menită să creeze sau să permită o eroare determinată. Părerile în literatura juridică și în practica judecătorească sunt împărțite. Unii autori, și amintim cu titlu de exemplu pe Bedarride, consideră că dolul presupune săvârșirea unor acte pozitive constând în manevre viclene sau minciună. Pe de altă parte, există autori precum Y. Fabre⁷ care susțin că manevrele reprezintă un element secundar și consideră că dolul s-ar caracteriza în mod esențial prin intenția de a înșela, care s-ar întâlni și în cazul reticenței.

Violența

Violența este constrângerea fizică sau morală exercitată asupra unei persoane pentru a o determina să încheie un contract.

Violența fizică poate fi uneori mai mult decât un viciu al consimțământului, căci ea poate să ajungă a distruge cu totul consimțământul.

Violența este un simplu viciu de consimțământ numai când victima dolului are o oarecare libertate, exprimându-și consimțământul de teama durerii fizice sau a fricii în cazul unei amenințări și astfel a unei violențe morale, ce ar rezulta în cazul în care aceasta nu ar consimți. În acest caz consimțământul există, dar este viciat, el nefiind exprimat liber.

Spre deosebire de dol, violența exercitată de un terț are aceleași consecințe ca și cum ar fi fost exercitată de cealaltă parte contractantă. Astfel, conform art. 955 C. Civ, "*violența în contra celui care s-a obligat este cauză de nulitate, chiar când este exercitată de altă persoană decât aceea în folosul căreia s-a făcut convenția*".

Violența, atât prin caracterul său ilicit, cât și datorită faptului că se săvârșește întotdeauna cu rea-voință, constituie o violare a bunei-credințe și este, deci, una din formele de manifestare a relei-credințe, alături de dol și culpa gravă.

Spre deosebire de dol, în cazul violenței victima este conștientă chiar în momentul în care își dă consimțământul că cealaltă parte cu rea-credință îi provoacă o temere de mare intensitate, care o obligă să semneze contractul, în convingerea că numai în așa mod poate înlătura temerea ce o amenință pe ea ori pe o persoană apropiată sau bunurile ce le aparțin (art. 957 Codul Civil).

În Noul Cod Civil, la fel ca și în actualul cod, există o enumerare limitativă în ceea ce privește noțiunea de "persoană apropiată". Astfel, în art. 1216 din Noul Cod (art. 957 C.Civ), "*violența poate atrage anularea contractului și atunci când este îndreptată împotriva unei persoane apropiate, precum soțul, soția, ascendenții ori descendenții părții al căreia consimțământ a fost viciat*".

Caracterele violenței

În literatura juridică și în jurisprudență, s-a statuat că termenul de "violență" utilizat în prezentul Cod Civil este inexact pentru a denumi prin el acest viciu de consimțământ. În susținerea acestei afirmații, se precizează că nu actul de violență în sine este cel care viciază voința, ci temerea care este creată prin acest act. În plus, deși conținutul art. 956 Codul Civil indică temerea, precizează că aceasta trebuie să expună persoana sau averea sau unui "*rău considerabil și prezent*". Totuși, la un studiu mai detaliat, se poate descoperi că temerea este întotdeauna față de un rău viitor, căci "*acela ce suferă se teme de continuarea suferinței*".

Cu toate acestea, violența care nu are un substrat ilicit nu dăunează voinței contractantului și nu poate constitui o încălcare a bunei-credințe. Astfel, afirmând că "*simpla temere reverențiară*" nu constituie un viciu de consimțământ, textul art. 958 Codul Civil a consacrat, în mod indirect principiul că violența trebuie să aibă un caracter ilegitim pentru a constitui un viciu al voinței ce poate duce la anularea contractului. Încercând să dea o definiție a temerei revențiară, literatura juridică este unanimă în a preciza că articolul citat se referă la persoanele care exercită asupra altora o autoritate legitimă - exista temere revențiară a copiilor față de părinți și a unui funcționar față de superiorul său. În aceste cazuri ne aflăm în prezența unui sentiment de respect și nu a unei temeri de

⁷ Y. Fabre, *Essai sur la nature juridique du dol dans la formation de contrats*, pagina 55

un rău considerabil. Această influență exercitată, deși poate duce la o restrângere a libertății consimțământului, nu constituie viciu de consimțământ deoarece nu are caracter ilicit.

Mai mult, pentru a reliefa că doar violența care prezintă un astfel de caracter constituie viciu de consimțământ, legiuitorul a prevăzut în art. 953 Codul Civil faptul că consimțământul nu este valabil atunci când este "*smuls prin violență*".

Buna-credință în executarea contractelor

Așa cum am precizat anterior, buna-credință este necesară nu numai la încheierea contractelor, ci și la executarea acestora. Pentru a sublinia acest aspect, în Codul Civil în vigoare regăsim un text expres în aceasta privință și anume art. 970 alin. (1), care precizează: "*convențiile trebuie executate cu bună-credință*". Aceasta înseamnă că obligația trebuie executată potrivit angajamentelor luate sau în conformitate cu cuvântul dat. Aici întâlnim expresia exactă a definiției lui Cicero asupra bunei-credințe, împlinită în toate aspectele ei: *sinceritate în cuvinte și fidelitate în angajamente (veritas et constantia)*.

Buna-credință la executarea contractelor cuprinde două aspecte:

a. Îndatorirea de colaborare a părților

b. Fidelitatea în executare, de care ne vom ocupa în mod special

Fidelitatea în executarea contractelor

Regula enunțată în art. 970 alin. (1) Codul Civil are în primul rând semnificația că părțile contractante, în special debitorul, trebuie să execute cu fidelitate obligațiile.

În general, la îndeplinirea unei obligații, debitorul trebuie să depună cea diligentă care trebuie să fie echivalentă cu aceea a unui "bun tată de familie" (*bonus pater familias*) sau "*a unui bun proprietar*" (cum este exprimat în art. 1080 alin. (1)) sau bun gospodar. Această teorie va fi analizată mai detaliat în subsecțiunea următoare.

S-ar putea afirma ca diligența unui "bun gospodar" (în Codul Civil Francez se folosește denumirea de "*bun tată de familie*"⁸) este aceea care, în mod obișnuit, se cere oricui în raporturile sociale. Astfel, debitorul este răspunzător de greșelile pe care un gospodar de o prevedere mijlocie și de o grijă normală se abține de la a le comite în propriile sale afaceri, care constituie deci un *model abstract* al bunului gospodar.

Totuși, așa cum a fost afirmat în Codul Civil, buna-credință nu înlătură răspunderea contractuală a debitorului pentru neexecutarea obligației. În sprijinul acestei afirmații, legiuitorul consacră două articole aparținând Codului Civil, și anume art. 1082 și art. 1083, care antrenează răspunderea contractuală a debitorului chiar în ipoteza în care acesta a lucrat cu buna-credință. Este de reținut însă că tot în aceste articole regăsim și excepțiile în care nu se aplică și anume când intervine forța majoră în cazul art. 1082 sau când avem de-a face cu un caz fortuit, dacă ne referim la art. 1083.

Ori de câte ori avem de-a face cu un litigiu în legătură cu executarea unui contract, judecătorul trebuie să aprecieze care sunt exigențele bunei-credințe, ținând seama de mobilul actului, dar și de modelul uman abstract de "bun gospodar".

Un "bun gospodar" este un om onest, care are o conduită conformă cu buna-credință. Acesta, fiind obligat de o altă persoană, va face tot ce îi stă în putință pentru a se achita cu bună-credință de îndatoririle ce îi revin din acea obligație, ca și cum ar lucra pentru el însuși sau pentru propria sa gospodărie.

S-a afirmat că modelul uman abstract care constituie unitatea de măsură pentru determinarea responsabilității este omul care își cântărește conduita cu prudența și diligența cerute de îndatoririle sociale și de regulile de conviețuire în societate.

În aceste cazuri, nu putem să nu ne întrebăm: *care sunt consecințele practice, pe tărâmul răspunderii civile contractuale, între faptul că debitorul a fost de buna-credință sau de rea-credință?*

⁸ Art. 1137 Codul Civil Francez

Până să trecem la detalierea acestui aspect, trebuie mai întâi să precizăm care este diferența dintre răspunderea civilă delictuală și răspunderea civilă contractuală. În Codul Civil actual, cea mai importantă deosebire este aceea că, în cazul răspunderii civile delictuale repararea prejudiciului trebuie să fie integrală, fără a se face distincție între daune directe și indirecte, previzibile și imprevizibile. În cazul răspunderii contractuale, prejudiciul trebuie să rezulte ca o consecință a neexecutării obligației, dar, în același timp, răspunderea este gradată în raport cu vinovăția.

Astfel, întâlnim următoarele două situații:

- a. *Dacă neîndeplinirea obligației contractuale nu se datorește dolului debitorului, ci numai culpei sale, debitorul va fi obligat la daunele prevăzute de contract sau care ar fi putut fi prevăzute la data încheierii contractului*, conform art. 1085 Codul Civil. El va răspunde în această situație și când este de bună-credință, dar nu a executat întocmai obligația contractuală sau a executat-o cu întârziere, chiar dacă a depus toate diligențele necesare, în cazul în care nu există vreo cauză de forță majoră sau caz fortuit care să-l apere de răspundere
- b. *Dacă neexecutarea obligației este rezultatul dolului debitorului, adică al relei-credințe, acesta va răspunde de pagubele ce le-a cauzat, și anume pentru cele care constituie o consecință directă și necesară a neexecutării, răspundere consacrată în art. 1086.*

Dolul debitorului în situațiile arătate mai sus de neexecutare a contractului nu este identic cu dolul ca viciu de consimțământ, specific numai la încheierea contractelor, ci constituie refuzul voluntar și culpabil de a executa obligația.⁹

Consecințele practice care derivă din principiul fidelității în executarea contractelor

Principiul fidelității ca expresie a bunei-credințe la executarea contractelor implică unele consecințe și anume:

- a. **Debitorul trebuie să se abțină de la orice fraudă în executarea contractului**
- b. **Obligația debitorului de a garanta prestația este legată, de asemenea, de executarea cu bună-credință a convențiilor.** Această obligație este prevăzută în mod expres în Codul Civil în vigoare în materia contractului de vânzare-cumpărare în art. 1336: "*vânzătorul răspunde către cumparator de liniștita posesiune a lucrului și de viciile aceluiasi bun*".
- c. **Debitorul este obligat să predea, pe lângă lucrul vândut, și accesoriile acestuia**, conform art. 1325 din Codul Civil. Pe bună dreptate s-a ajuns la concluzia că vânzătorul nu execută contractul cu bună-credință dacă el nu predă lucrul "*cu toate obiectele ce sunt inseparabile și care sunt indispensabile spre a îi procura cumpărătorului utilitatea la care acesta se așteaptă*".¹⁰
- d. **În contractele sinalagmatiche, fiecare parte este ținută să furnizeze celeilalte părți propria sa prestație.** Obligația de a presta cu bună-credință este reciprocă, în așa fel încât niciuna dintre părți nu poate cere celeilalte executarea obligației sale fără a oferi contraprestația la care ea însăși este obligată.

Negocierea contractului

Etapa negocierii într-un contract, de regulă, nu reprezintă o condiție obligatorie de încheiere a acestuia, părțile având libertatea de a deschide negocieri sau de a le evita, cu excepția situației în care și-au asumat anterior obligația de a negocia.

Negocierea poate fi absentă din 2 cauze :

- a) *lipsa firească a oricărei justificări practice;*
- b) *interzicerea negocierii de către una dintre părți*¹¹.

Uneori, părțile își asumă obligația de a negocia, alteleori este impusă de lege. Astfel, suntem în situația de a avea 2 forme ale obligației de negocia :

- 1. Obligație juridică;**
- 2. Obligația de a negocia asumată de către părți.**

⁹ C. Hamangiu, I. Rosetti-Balanescu și Al. Baicoianu, *Tratat de Drept Civil Roman*, vol. II, pagina 480

¹⁰ Planiol-Ripert, *Traite*, vol. X, nr. 87

¹¹ Ion Turcu, *Tratat teoretic și practic de drept comercial*, Volumul III, Ed. CH Beck 2009, pagina 223

În primul caz, această obligație apare în situația în care s-a negociat un acord de principiu de a negocia un contract anumit; atunci când un contract existent se renegociază în privința unor clauze conform înțelegerii realizate la încheierea lui; când legea prevede obligația renegocierii prețului.

În cazul obligației de a negocia asumată de către părți, consecința este că o parte o poate constrânge pe cealaltă să se prezinte la negocieri, iar neexecutarea obligației de către una dintre părți conferă celeilalte dreptul la acțiune în despăgubiri.

Putem formula, în concordanță cu opinia doctrinară a profesorului Ion Turcu, o serie de obligații ale negociatorului pe care acesta trebuie să le respecte în faza de negociere a contractului.

Astfel, negociatorul trebuie să negocieze cu bună-credință, fără a încerca să exploateze de o manieră nerezonabilă impresia de superioritate și, totodată, să manifeste consecvență și loialitate în conduită¹².

1) **Negociatorii sunt obligați să dea dovadă de prudență și diligență.**

Se consideră că este neglijent sau imprudent negociatorul care acceptă fără nicio verificare propunerea celeilalte părți, ca și negociatorul care achiesează la prețul propus de celălalt partener fără nicio obiecție sau cel care nu se interesează de situația legală a bunului care formează obiectul prestației celeilalte părți.

2) **Negociatorii sunt obligați să sfătuiască partenerul dându-i toate informațiile susceptibile de a determina hotărârea celuilalt de a contracta sau de a nu contracta.**

Informarea trebuie făcută în termeni simpli, expliciți, pe înțelesul celui care le recepționează. Această obligație a negociatorului este cu atât mai fermă cu cât unul dintre negociatori va fi întotdeauna într-o situație de cunoaștere superioară a aspectelor tehnice ale contractului, comparativ cu cealaltă parte.

Totuși, o conduită contrară în acest domeniu nu poate fi calificată drept dol prin reticență, dacă nu se dovedește și intenția directă sau eroarea provocată prin reticență.

3) **Datoria de loialitate față de partener îl obligă pe negociator să fie sincer în declarațiile de intenții și să respecte interesele partenerului**

În acest sens, el trebuia să se abțină de la a-i face oferte nerezonabile de natură să-l surprindă, să nu întârzie nejustificat o confirmare cerută, să nu abuzeze de poziția sa superioară sau de aceea de client unic, să nu exploateze în scopuri personale oferind informațiile primite de la partener și să nu-i furnizeze acestuia informații inexacte.

Obligația de informare în faza negocierii

Pentru ca sloganul "*la morale des affaires est une morale de fer*" să fie respectat, negociatorul trebuie să urmărească realizarea propriului interes fiind atent, totodată, la interesul partenerului și fiind leal față de acesta. Astfel, negociatorul trebuie să se informeze el însuși și să îl informeze sau după caz, să sfătuiască pe partener, păstrând față de acesta o conduită cinstită.

Negociatorul se prezumă a fi un expert al profesiei de negociator și că deține toate informațiile necesare negocierii contractelor, fără a putea să se scuze invocând propria sa ignoranță sau lipsa de diligență.

Obligația de lealitate se exprimă, în principal, sub următoarele aspecte :

- Declarațiile negociatorului trebuie să fie sincere,
- Interesele partenerului trebuie să fie respectate
- Nu se va face uz, în scop personal, de o informație primită de la partenerul de negocieri și niciuna dintre informațiile primite nu va fi divulgată către concurenții partenerului,
- Informația transmisă partenerului trebuie să fie exactă și actuală,
- Informațiile care ar putea fi determinante pentru consimțământul partenerului nu trebuie să fie omise din informarea acestuia.

¹² *Idem*, pagina 225

Bonus Pater Familias

Modelul lui bonus pater familias (al persoanei rezonabile) este util în ceea ce privește aprecierea existenței culpei în sarcina unei persoane, fiind vorba despre un standard de comportament, cu care vom compara modul în care a acționat o persoană pentru a vedea în ce măsură putem să îi reținem acesteia o vinovăție.

Criteriul încorporat în acest standard este unul obiectiv și presupune o apreciere *in abstracto* (pentru a o deosebi de aprecierea concretă). Vom avea în vedere faptul că persoana rezonabilă este persoana care are o prudență și o diligență normale, ea neavând calități ieșite din comun, dar nici defecte care să-i influențeze conduita; e o persoană preocupată de interesele celorlalți fără ca acest lucru să însemne că plasează aceste interese mai presus de interesele sale proprii; este o persoană care calculează înainte de a acționa care sunt riscurile de a cauza prejudicii terților, care este probabilitatea determinării efective a unor asemenea prejudicii, ce alte variante de acțiune are și care sunt costurile pe care aceste variante le implică în raport cu beneficiile aduse.

Sub unele aspecte, acest standard va fi particularizat, adaptat la particularitățile fiecărei spețe în parte, din anumite puncte de vedere și anume:

- vom considera că această persoană rezonabilă este amplasată în aceleași împrejurări în care a fost amplasată persoana a cărei vinovăție o apreciem - este vorba despre circumstanțe de loc/timp, de intervenții ale unor alte persoane, alte împrejurări (orice ține de circumstanțele externe).
- vom avea în vedere și unele circumstanțe de ordin psihologic, intern
- bonus pater familias va fi considerată a avea aceleași inferiorități de ordin fizic pe care le are cel la care ne raportăm (în special handicapuri de ordin fizic).

În ceea ce privește handicapurile, vom pretinde persoanei care se află într-o situație de inferioritate fizică să nu desfășoare activități care sunt supuse unui grad mare de risc de a prejudicia terții dacă sunt derulate de persoana având asemenea infirmități.

- nu vom transpune asupra standardului persoanei rezonabile infirmitățile de ordin psihologic, cum ar fi lipsa de instruire, de inteligență, de experiență sau bolile care afectează capacitatea de a raționa și discernământul.
- vom transpune asupra standardului persoanei rezonabile toate elementele de superioritate ale persoanei la care ne raportăm, indiferent dacă este vorba despre superiorități de ordin fizic sau psihologic.

Dacă persoana aceea are o pregătire specială într-un anumit domeniu, standardul respectiv este înlocuit cu cel al unui bun profesionist în acel domeniu.

- uneori, atitudinea lui bonus pater familias va fi conturată și prin luarea în considerare a victimei prejudiciului, a particularităților acestei victime.

Pe scurt, teoria "persoanei rezonabile", cum mai este denumită în jurisprudența engleză, implică acel individ abstract, ipotetic, folosit ca etalon pentru a determina dacă cineva a acționat cu neglijență, adică, în cazul nostru, cu rea-credință.

Buna-credință în Noul Cod Civil – Legea 287/2009

Tratând în paralel reglementarea bunei-credințe în materia contractelor, conform Codului Civil aflat în vigoare din anul 1865 și al Noului Cod Civil ce urmează a intra în vigoare, putem observa că anumite reglementări se păstrează în Noul Cod Civil, altele neavând corespondent în noua reglementare.

Sediul materiei în cazul contractelor îl găsim în actualul Cod Civil în Titlul III denumit “*Despre Contracte sau Convenții*”, pe când în Noul Cod Civil acesta este reglementat în Cartea a V-a, Titlul II, Capitolul I, denumit sugestiv “*Contractul*”.

În ceea ce privește încheierea contractelor, Noul Cod Civil reglementează expres în art.1170 obligația părților de a respecta principiul bunei-credințe, normă imperativă care exprimă imposibilitatea părților de a înlătura sau limita această obligație. Art. 1170 nu este limitat însă numai la respectarea bunei-credințe doar în cazul încheierii contractului, acesta prevăzând că buna-credință trebuie respectată atât la negocierea contractului și la încheierea lui, cât și la executarea acestuia.

Totodată, Noul Cod Civil reglementează în art. 1183 “*Buna-credință în negocieri*”, articol care prevede că, în virtutea respectării acestui principiu, *o parte nu trebuie să inițieze sau să continue negocierile dacă nu are intenția de a contracta*, iar ca sancțiune în sarcina celor care inițiază, continuă sau rup negocierile contrar bunei-credințe, răspunderea pentru prejudiciul cauzat celeilalte părți.

Din interpretarea Codului Civil în vigoare, în special a art. 953, art. 955, art. 960, obligația părților contractante de a respecta principiul bunei-credințe la încheierea contractului se poate deduce implicit, vicierea consimțământului prin dol sau violență constituind o încălcarea a acestui principiu, ce poate duce la anularea contractului.

În *materia reprezentării*, Noul Cod Civil prevede în art. 1300 că reprezentantul va aprecia buna sau reaua-credință, afară de cazurile în care acestea sunt relevante pentru elementele stabilite de reprezentat. Astfel, în materia contractelor, negocierea, încheierea și executarea lor prin intermediul unui reprezentant se va face cu respectarea bunei-credințe, dar care va fi apreciată de către reprezentant, cu excepția cazurilor amintite în lege.

Având în vedere că Actualul Cod Civil a intrat în vigoare în anul 1865, fiind evident că acesta reglementa realitatea juridică civilă de la acea vreme, credem că o reglementare expresă, explicită și fără echivoc din Noul Cod Civil este binevenită, utilă și în același timp normală pentru o societate care și-a schimbat valorile, trăsăturile și dinamica, reglementare care va facilita activitatea practicienilor și nu numai a lor, printr-o structură, exprimare, actualitate și arie de acoperire corespunzătoare. Carențele Actualului Cod Civil, cod realizat după modelul Napoleonian, pot fi astfel eliminate pentru o continuitate, echitate și eficiență a procesului jurisdicțional din țara noastră, vădit afectată de reglementarea în vigoare.

Totodată, ținem să apreciem pozitiv reglementarea din Noul Cod Civil în privința conduitei părților la încheierea contractelor, care, venind cu o inovație în acest domeniu, nu mai lasă la libera interpretare a practicienilor, stabilind astfel fără univoc modul în care trebuie să se încheie contractele.

BIBLIOGRAFIE:

1. Dimitrie Gherasim – “*Buna-credință în raporturile juridice civile*”
2. C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Baicoianu – “*Tratat de Drept Civil Român*”
3. Emil Molcuț – “*Drept privat roman*”
4. Gabriel Boroș – “*Curs selectiv pentru licență*”
5. Codul civil actualizat la 15.06.2010
6. Noul Cod Civil – Legea 287/2009
7. François Gorphe – “*Lé principe de la bonne foi*”
8. James MacKintosh – “*Roman Law in modern practice*”
9. Nicolae Popa – “*Teoria generală a dreptului*”
10. Mario G. Losamo – “*Marile sisteme juridice. Introducere în dreptul european și extraeuropean*”
11. Constantin Stătescu, Corneliu Bîrsan – “*Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*”
12. Valeriu Stoica – “*Drept civil. Drepturile reale principale*”.
13. Ion Turcu – “*Tratat teoretic și practic de drept comercial*”